

Т.В. Комінарець, магістрант, V курс, група ЗЕП-14М
Науковий керівник – к.е.н., доц. Н.В. Валінкевич
Житомирський державний технологічний університет

КАПІТАЛ ПІДПРИЄМСТВА: СУТНІСТЬ ТА РОЛЬ У СУЧАСНИХ УМОВАХ ГОСПОДАРЮВАННЯ

Створення та функціонування підприємства будь-якої форми власності нерозривно пов'язане із формуванням достатнього обсягу його капіталу, який за своєю сутністю становить джерело формування активів підприємства. Відтак, питання, пов'язані із формуванням капіталу підприємства належного обсягу та структури, а також подальшим його використанням, набувають особливої актуальності у контексті господарської самостійності підприємств. Одночасно, загострення конкурентної боротьби акцентує увагу на необхідності забезпечення високої ефективності господарювання, що створить додаткові переваги та дозволить підприємству завоювати свою ринкову частку, отримуючи таким чином стабільний дохід. Одним з базових інструментів досягнення ефективності господарського механізму підприємства в цілому є управління його капіталом.

Важливість питань, пов'язаних із управлінням капіталом підприємства, обумовила значний науковий інтерес до окресленого кола питань. Так, питаннями, пов'язаними із визначенням сутності та структури, управлінням формуванням та використанням капіталу підприємства, займалися такі дослідники, як І.І. Агапова, В.Д. Базилевич, І.Т. Балабанов, О.І. Бідник, О.Г. Біла, І.О. Бланк, Г.Н. Богачева, Є.Ф. Брігхем, Л.І. Катан, Р.С. Квасницька, С.М. Клименко, Г.О. Крамаренко, А.М. Поддєрьогін, В.О. Подольська, В.В. Селєзньов, Ю.А. Стельмащук, О.О. Суярова, М.І. Туган-Барановський, Т.А. Черемісова, С.В. Юшко та ін., проте тема капіталу залишається актуальною в процесі динамічного розвитку економіки.

Вважаємо, що для побудови ефективного механізму управління капіталом першочергового значення набуває ідентифікація його сутності, яка дозволить сформування специфічні риси та методи управління для досягнення високого рівня ефективності.

Капітал виступає одним з фундаментальних понять економічної науки, змістове наповнення якого є відображенням еволюції економічної науки. Економічна категорія «капітал» виникла та розвилася на тлі капіталістичної системи господарювання. Першими дослідниками капіталу є Аристотель (IV ст. до н.е.), Авіценна (X-XI ст.), Фома Аквінський (XIII ст.) та інші давньогрецькі, давньоримські та середньовічні діячі.

Сучасні умови господарювання обумовили наявність трьох ключових підходів до трактування сутності капіталу: бухгалтерського, економічного та обліково-аналітичного. Економічний підхід характеризується визначенням капіталу з погляду вартості засобів виробництва, що є у наявності. Капітал підприємства розглядається як накопичений дохід шляхом зберігання запасів, економічних благ у формі грошових коштів і реальних капітальних товарів, що залучаються його власниками в економічний процес як інвестиційний ресурс та фактор виробництва з метою отримання доходу. У рамках бухгалтерського підходу під капіталом розуміється інтерес власників у його активах. У цьому випадку капітал розглядається як різниця між сумою активів та зобов'язань підприємства, тобто його чисті активи. Обліково-аналітичний підхід об'єднує наведені вище підходи. З одного боку капітал розглядається як деяке майно, що є в розпорядженні підприємства, з іншого – відображає джерела формування цього майна.

Отже, капітал – це одна з найбільш проблемних категорій, дослідження якої економісти проводили на основі існуючих господарських відносин, чим і пояснюється різноманітність поглядів на сутність капіталу. Так, дослідниця О.Г. Біла під капіталом розуміє сукупні грошові ресурси, що використовуються на підприємстві; авансований у господарську діяльність капітал. Вчений І.О. Бланк зазначає, що капітал підприємства - загальна вартість засобів у грошовій, матеріальній та нематеріальній формах, інвестованих у формування його активів. Відомий спеціаліст у сфері фінансового менеджменту Є.Ф. Брігхем вважає, що необхідний фактор виробництва, він включає компоненти боргу, нерозподілений прибуток, привілейовані акції і звичайні акції. Дослідники Т.А. Городня та О.Р. Стефанюк тлумачать капітал як нагромаджений шляхом збереження запас економічних благ у формі грошових коштів та реальних капітальних товарів, що залучається його власниками в економічний процес як інвестиційних ресурс і чинник виробництва з метою отримання доходу, функціонування яких в економічній системі базується на ринкових принципах і пов'язане з чинниками часу, ризику, ліквідності.

Відтак, узагальнюючи наведені підходи до трактування сутності поняття «капітал», можемо сформулювати власне розуміння зазначеної категорії: капітал, на нашу думку, - це сукупність нагромаджених в результаті минулих подій фінансових ресурсів різного походження, які становлять фінансову основу забезпечення господарської діяльності підприємства.

Розглядаючи економічну сутність капіталу підприємства, слід відзначити такі його основні

характеристики:

- капітал є базою створення та подальшого розвитку підприємства;
- капітал характеризує фінансові ресурси підприємства, для здійснення господарської діяльності;
- капітал – вартість, що приносить дохід;
- капітал підприємства – це грошові, матеріальні, нематеріальні активи і людські ресурси;
- капітал є головним джерелом формування добробуту його власників, як в поточному, так і в перспективному періоді;
- капітал є головним вимірником ринкової вартості підприємства;
- розмір капіталу підприємства та його динаміка характеризує рівень ефективності господарської діяльності.

Визначені характеристики вказують на вагомe значення капіталу у виробничо-господарській діяльності підприємства.

Як і будь-який інший ресурс або об'єкт господарювання, капітал підприємства виконує свої функції. Капіталу підприємства притаманні такі функції:

- фінансова функція, яка характеризує процес формування капіталу, розподіл фінансових ресурсів і утворення різних видів капіталу;
- виробнича функція, яка забезпечує управління використанням операційного основного і оборотного капіталу. Вона є одним з істотних факторів створення нової вартості, і в масштабі країни – валового внутрішнього продукту і національного доходу;
- відтворювальна функція, що проявляється у тому, що у своєму русі капітал підприємства проходить ряд послідовних стадій, у результаті яких створюється нова додана вартість, а також відшкодовується і відтворюється капітал;
- накопичувальна функція, що пов'язана із зростанням величини капіталу, що є одним з головних факторів стимулювання економічного розвитку, використанням капіталу в інвестиційному процесі;
- інвестиційна функція, яка передбачає, що капітал у формі реальних і фінансових інвестицій надходить у господарюючий оборот і створює нову вартість капіталу підприємства;
- вартісна функція, що відображає вартісну оцінку сукупного капіталу підприємства і його окремих видів, тобто дозволяє оцінити ефективність фінансово-господарської діяльності підприємства, обґрунтувати його ринкову вартість.

Варто відзначити, що капітал підприємства не є однорідним. Існує розгалужена класифікація його видових проявів. Так, за характером використання в господарському процесі виділяють: працюючий капітал – характеризує ту частину, яка бере безпосередню участь у формуванні доходів і забезпеченні діяльності підприємства; непрацюючий капітал – частина капіталу, яка інвестована в активи. За формами інвестування виділяють: капітал у грошовій формі – промисловий капітал, який знаходиться на вихідній та завершальній фазах його кругообігу; капітал у вигляді грошових засобів; капітал у матеріальній формі – капітал у вигляді машин, обладнання та споруд, а також у вигляді сировини, напівфабрикатів та готової продукції; капітал у нематеріальній формі. За належністю підприємству виділяють: власний капітал – це загальна вартість засобів підприємства, які належать йому на правах власності та використовуються ним для формування відповідної частини його активів; залучений капітал – це сукупність активів, призначених для фінансування розвитку підприємства.

Таким чином, узагальнюючи вищезазначене, можемо відмітити, що капітал є органічною та невід'ємною складовою діяльності підприємств будь-якої форми власності та господарювання. Капітал є складним та багатогранним явищем господарського життя, якому притаманні певні характеристики, функції та структура.